

# شاعیری زه‌مه‌نه‌کان شیعر به وێناکردنی فیگهر ... عه‌بدو لمو ته‌لیب عه‌بدو

(نه‌زه‌ند به‌گیخانی وه‌ك نموونه)

زه‌مه‌ن له‌و تایتله‌دا واته‌ شیعر به‌ تێگه‌یشتنی کلتور وێنای فیگهره‌ برینداره‌کانی ده‌ورو به‌ری ده‌کات. واته‌ که‌شفکردنی واقع به‌ خه‌یا. زه‌مه‌ن لای نه‌زه‌ند به‌گیخانی واته‌ به‌ بیره‌ه‌نانه‌وه‌ی مێدیلی دوێنێ که‌ به‌ قووێ له‌ ناوما‌ندا روواوه‌ و بێ ته‌ به‌شێك له‌ دنیا بینیمان! هه‌موو ئه‌و رسته‌نهم بێ ئه‌وه‌ نوسی رسته‌که‌ی (باکێن) تان بیر بخه‌مه‌وه‌ که‌ ده‌ی: واقع کچی زه‌مه‌نه‌! ئه‌و رسته‌یه‌ی باکێن زه‌مه‌ن وه‌ك شیعر ده‌بینێ! پرسیار ئه‌وه‌یه‌ ئایا زه‌مه‌نی شیعر به‌رده‌وامیه‌ یان ساته‌وه‌ختیه‌؟

ئه‌گه‌ر وه‌ك نه‌زه‌ند به‌گیخانی پێمانوابێ ئه‌ده‌ب به‌رده‌وامی زه‌مه‌ن ده‌گه‌یه‌نێت، نه‌ك وه‌ك ئێگستین قسه‌ له‌ زه‌مه‌ن بکات... ئه‌گه‌ر وه‌ك نه‌زه‌ند به‌گیخانی خه‌یا شیعی ئاوه‌زانی به‌رده‌وامیه‌ی زه‌مه‌ن بکه‌ین و زه‌مه‌نی فیکری ئیبداعی له‌ به‌رده‌وامیدا به‌رجه‌سته‌ بکه‌ین... ئه‌گه‌ر ئه‌ده‌ب ره‌نگدانه‌وه‌ی یاده‌وه‌ری و کلتور و کێدی دیاریکراوی زه‌مه‌نێکی دیاریکراو نه‌بێت، ئه‌گه‌ر زه‌مه‌نی ئه‌ده‌ب زه‌مه‌نی به‌رده‌وامی بێت... له‌گه‌یه‌ن هه‌موو ئه‌وانه‌دا ناتوانین به‌و شێوه‌یه‌ ته‌ماشای پرێسه‌ی خوێندنه‌وه‌ بکه‌ین، چونکه‌ پرێسه‌ی خوێندنه‌وه‌ له‌ رێگای جهره‌یانی زه‌مه‌ن به‌رده‌وام رابردوو و داها‌توو له‌ ساته‌وه‌ختی ئێستادا به‌یه‌ك ده‌گه‌یه‌نێت. به‌و مانایه‌ پرسیار ئه‌وه‌ی زه‌مه‌ن له‌ ئه‌ده‌بدا چیه‌، ئه‌گه‌رچی هه‌رگیز له‌ کێشه‌ی ئیبداع و فیکری ئیبداعی نابێته‌وه‌، به‌لام مه‌رج نییه‌ به‌رده‌وامی بێت، که‌واته‌ پرسێ زه‌مه‌ن چیه‌ پرسیارێکی پێکێشه‌یه‌ و لای شاعیر به‌ به‌رده‌وامی ئابێقه‌ ده‌درێت!

(1)

(هنری برگسێن لویس) زه‌مه‌ن (پێشبینیکردن، حَـدْـسَـی ده‌یموو مه‌یه‌، برگسێن ره‌هایی له‌ به‌رده‌وامیدا ده‌بینێته‌وه‌، پێیوایه‌ به‌رده‌وامی، زه‌مه‌نی حه‌قیقیه‌... برگسێن ده‌یه‌وێ بوون له‌سه‌ر ده‌یموو مه‌ وێنا بکات. له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی (ده‌یموو مه‌- به‌رده‌وامی) دێ و ده‌یوا، بێیه‌ قبولی دا به‌شیوون و به‌ش به‌شیوون ناکات... به‌رده‌وامی پێشکه‌وتنی رابردوو که‌ داها‌توو به‌ره‌م دێنێ، هه‌رچه‌نده‌ پێشکه‌وتێت گه‌وره‌ ده‌بێت. که‌واته‌ لای برگسێن جه‌وه‌ه‌ری ئێستا، رابردوو. ئه‌و شێوه‌ بیرکردنه‌وه‌یه‌ لای



دهخه مـښـ، ئه وه بیرکړدنه وه په مهیل و خه یا ی خوځندنه وه ده کاته وه...  
 نه زه ند به گیخانی هر له کـمـه شیعری (ستايش) وه وای کـمـه  
 بابه تی واقعی بایه خی به شیعریهت داوه، وای ئه وه ی بـ ده نگی  
 سروشتی وه فادار بووه، که چی وـناکردنی خه یا ی و سحری بینین و  
 بونیادنانی زمانـکی فره ره هندی پشتگوځ نه خستووه، هه موو ئه وانه شی  
 له رـگای مه عریفه ی شیعریه وه هـدی هـدی تـختر کردـته وه.  
 گهـانه وه ی بـ کـمـه بابه تی واقعی له رـگای خه یا وه خه مـیووه،  
 بـ ئه وه ی گوزارشت له ئازاره کان و خه مه مرـییه کان بکات، له رـگای  
 زمانـکی مرـی نهرم و هـمنه وه فره مانایي و مرـقدـستی  
 وـناکردووه، له ریگای خه یا ی زمانه وه فهزایه کی سروشتی و فیکری بـ  
 شیعریهت ده خاته وه! به کورتی شاعیر بابه تگه رایي و شاعر به یه که وه  
 له رـگای چیه تی زمان و ئیشکالیه تی مه عریفی به رجه سته ده کات،  
 به مجـره ویستی بابه تگه رایي به مه عریفه ی شیعری ده سپـر، ویستی  
 مه عریفه ی شیعری بـ بابه تگه رایي دـنـته به رهم، له نـوان ویستی  
 بابه تگه رایي و ویستی مه عریفی قه سیده ی (پاسیـن) به جوانی خـی  
 نمایان ده کات، له قه سیده دا ده یه و بـ ئه وه تـکه بـوونه به  
 مه عریفه، (فهزیهت) ده خاته وه، ئه وه تـکه بـوونه به شاعر،  
 (رـشنايي) به رهم ده هـښـ، له نـوان فهزیهت و رـشنايیدا شیعریهت  
 فهزایه که و خوځـنهر ده خاته سهر بیرکړدنه وه و تـامانی جیاواز...  
 رـشنايي شیعری ده بـته شوځـنی به رده وامي بیرکړدنه وه و له فهزیه تدا  
 سهر ده کات، فهزیه تی بیرکړدنه وه ده بـته شوځـنی ساته وه ختی شیعری و  
 به رـشنايیدا بـاو ده بـته وه... واته له وه قه دا بیرکړدنه وه به  
 پاـپشتی دوـښـ خـی نمایان ده کات، بهـام رـشنايي له خه یا ی زمان  
 سهر ده کات، به و مانایه ش بیرکړدنه وه زه مه نی به رده وامي ده گه یه نـت و  
 شیعریهت زه مه نی ساته وه ختی:

دوـښـ شه و

شاعر

مینا کوځـکی زراف

له که ناری لم

به رووتی راکشا بوو

منیش سپتر له مه وچی رـشنايي

له سهر روویا خـم هه خست

دواتر مه لائیکه تـ به لامدا تـپه ی و فهرمووی

سهـاوات لـ بـ

ئی ئه و که سه ی که پـیت له فهزیهت.

(ستايش، ل 19)

عہ بدولموتہ لیب عہ بدو لا